

L'any 1079 Ramon Berenguer II i Berenguer Ramon II, comtes de Barcelona, van donar a Ponç Hug de Cervera l'erm que amb el temps esdevindria l'Espluga de Francolí. Tal acta de fundació motivà que els fills d'ell, més tard, pels voltants del 1150, repoblessin el lloc amb gent dels territoris cristians veïns, l'establiment de la qual s'afermà arran de la caiguda de Siurana (1153-1154). Enguany, doncs, es compleixen nou centúries de la fundació d'aquesta vila, efemèride de gaubança a la qual el CENTRE D'ESTUDIS DE LA CONCA DE BARBERÀ s'hi associa.

NOTÍCIA DELS HABITANTS DE L'ESPLUGA DE FRANCOLÍ A LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XV*

INTRODUCCIÓ

Sempre resulta quelcom difícil de reconstruir la història completa d'un poble i del conjunt dels seus habitants a través dels documents que normalment tenim a la nostra disposició. Fa pocs anys, un estudi molt minuciós del P. Altisent ens feia conèixer els primers temps de la vida de l'Espluga de Francolí, fins a l'any 1200.¹ El nostre propòsit és ara de fer públiques algunes dades que hem trobat en dos capbreus del segle XV conservats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i que podran ajudar, tal vegada, els futurs investigadors de la història espluguina.²

* Aquest article fou presentat a la XVIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, L'Espluga de Francolí, 1974.

1. A. ALTISENT, *Un poble de la Catalunya nova els segles XI i XII. L'Espluga de Francolí de 1079 a 1200*, «Anuario de Estudios Medievales» 3, Barcelona 1966, pp. 131-213.

2. ACA (= Arxiu de la Corona d'Aragó), ORM (= Ordes Religioses i Militars), OR (= Ordes Religiosos), H (= Hisenda), vols. 537 i 538.

Es tracta de dos petits volums, de 15,5×11 cms., relligats en pergami. Són dos capbreus que pertanyien al prevere Jaume Guerau, el qual tenia el benefici de la Santíssima Trinitat, instituït per mossèn Guillem Berenguer a l'església parroquial de l'Espluga. Un d'ells porta la data inicial del 1462; l'altre no en porta, però és possible que fos del mateix any. En tots dos hi figuren anotacions fins al 1467.

El primer dels dos llibrets és un capbreu dels censos i censals que rebia Jaume Guerau com a persona privada, és a dir, independentment del benefici eclesiàstic. El text ocupa una part dels tretze primers folis. La resta, fins al foli 21, conté una sèrie de textos sagrats. Per a la coberta fou utilitzat un pergami en el qual figura la venda d'una terra al terme del Codós, feta per Bernat de Berga i la seva muller Ramona, de l'Espluga, a una vídua de Vimbodí, el 31 de maig de 1355.

El segon llibre, en canvi, porta el títol de «Capbreu del benifet de la Sancta Trinitat» i es refereix als censos que rebia Jaume Guerau com a beneficiat. Ací el text ocupa només nou dels 32 folis que comprèn. Al foli 31 hi ha encara la notícia del compte que féu Guerau, l'onze de juny de 1467, amb els jurats de la vila sobre uns deutes que es tenien mútuament. El pergami que fa de coberta és el testament fet el 23 de maig de 1399 per una dona de Vimbodí, Geraldona, que tenia una filla casada amb Esteve Cabrera, de l'Espluga Jussana.

LA PARRÒQUIA DE L'ESPLUGA: ANTECEDENTS

L'església parroquial de Sant Miquel de l'Espluga, cal creure que fou instituïda els primers temps de l'existència del poble. El primer clergue conegut, Pere de Pinós, la rebé juntament amb diverses heretats i una cavalleria de terra, a canvi d'un servei feudal a Ramon de Cervera (1150).³ Des del 1160, Pere deixa de figurar com a capellà de l'Espluga. El seu successor, del qual hom comença a parlar el 1166, és el prevere Martí, el qual actuava també com a escrivà de la casa de Cervera i dels espluguins en general. Visqué almenys fins al 1195. És probable que l'edifici

3. ALTISENT, *op. cit.*, pp. 136 i 147-10.

de l'església, abans del segle XIII, estigués situat al mateix lloc que ocupa l'actual.⁴

El 1200 era capellà de l'Espluga un Guillem de «Turrerubea», potser Torroja, del qual no tenim altres dades.⁵ Probablement tots aquests clergues duïen el títol de «capellanus», no el de rector. Durant el segle XIII fou construïda la nova església. El 1234 hi havia ja com a capellà Bernat Olarena, si bé en alguns documents actua com a escrivà en nom d'ell un altre prevere anomenat també Bernat. Tots dos apareixen encara el 1251.⁶ I el 1256, possiblement és encara el darrer qui escriu en nom del nou capellà Bernat d'Espluga.⁷ Aquest porta ja el títol de rector, en documents del 1262, en els quals actua per ell com a notari un altre prevere, Arnau de Preixana.⁸ El 1289 era rector Jaume de Vilafranca, representat en els documents pels notaris Domènec Rossell, Arnau Almar, Bernat Ferrer.⁹ El rector Garcia Pere, el 1300, permuta un camp proper al cementiri de l'església per un hort del comanador de l'Orde de l'Hospital.¹⁰ Com a escrivà el representaren els notaris Domènec Rossell i Ramon Ferrer (al qual el mateix rector establí un hort a l'Espluga jussana;¹¹ des del 1301 no en sabem res més. Un prevere, Andreu Cerdà, actuava com a notari, el 1312, pel rector Joan Garcia, el qual tingué també com a notaris Joan Pons, Berenguer de Camarasa, Bernat Alayz i Pere d'Anglesola, encara el 1323.¹² Apareix el 1325 el rector Pere Ferrer, el qual tingué com a lloctinent un notari del mateix nom i també els notaris Pere Gil, Guillem Granell, Arnau «Artusii», Ponç d'Avellà (o Savellà), Joan de Bufagranyes, Guillem Escapolat i Guillem de Fornells. El rector vivia encara el 1346. El 1345 hi havia ja un vicari, Bartomeu de Santa Maria, que

4. ALTISENT, *op. cit.*, pp. 170-173.

5. ALTISENT, *op. cit.*, pp. 173-174.

6. ACA, O, OM (= Ordes Militars), Ar. (= Armari) 15, p. (= pergami) 71 i 346.

7. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 565.

8. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 269 i 338.

9. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 564, 566, 344, 559 i 360.

10. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 511.

11. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 181.

12. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 538, 483, 557, 523, 497, 285, 498, 353, 495, 341, 504, 522, 337.

actuava en nom del rector, personalment o per mitjà de l'escrivà Guillem Granell.¹³ Des del 1349 figura signant documents el rector Bernat de Montells, per sí mateix o per mitjà dels notaris Bernat de Sant Pere (vicari), Bartomeu de Benages, Berenguer Carnicer (vicari), Joan Mora i Guillem Berenguer (vicari), fins al 1372.¹⁴ Un vicari complet es constata el 1374, quan era rector Berenguer de Maçons i vicari Francesc Toló, el qual feia de notari.¹⁵ Però seria per poc temps, ja que el 1380 era rector Arnau Llull. Aquell mateix any un altre sacerdot, Antoni Plana, tenia el benefici de les Onze mil verges, fundat a l'església de l'Espluga pel difunt Arnau de Pavia (prevere que visqué vers al 1338). El rector Llull tingué per notaris Pere Gil (vicari), Pere Farnós, Bernat Carbonell, Pere Llor, Pere Thopi (vicari), Mateu Negre (vicari), Pere Muntaner i Bernat Figuerola (vicari).¹⁶ Visqué almenys fins al 1407.

En aquesta època ja es parla d'una comunitat de preveres (el 1390 els pagava un censal Guillem de Gravalosa)¹⁷ i de l'existència d'alguns beneficis. Així el de la capella de les Onze mil verges, fundat per l'esmentat prevere Arnau de Pavia; al seu successor Antoni Plana vengué, el 1380, a Pere Llor, de l'Espluga jussana, una casa que fou d'Arnau Antolí, de l'Espluga sobirana, el qual havia deixat béns al dit benefici. Qui en rebé el preu fou un nou beneficiat, Jaume Oliveres, el 1388.¹⁸

El prevere Joan Miró fundà el benefici de Sant Joan Apòstol i Evangelista i de Santa Maria Magdalena, el 1384. En serien patrons el prior de Poblet i el rector de l'Espluga, i els obtentors serien sempre clergues de la família Miró; si els patrons no se

13. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 305, 350, 537, 378, 524, 316, 306, 123, 503, 560, 533, 104, 530, 233, 481, 121, 175, 396, 342, 525, 487, 283, 515, 270, 536, 555, 535, 534.

14. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 303, 340, 542, 519, 528, 250, 489, 277, 499, 351, 355, 313, 358, 307. Cal notar que Guillem Berenguer fou el fundador del benefici de la Santíssima Trinitat.

15. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 291.

16. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 375, 502, 491, 281, 520, 242, 547, 348, 500, 304, 357, 492, 245, 108, 260, 457.

17. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 638.

18. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 375, 242.

n'ocupaven, ho faria l'abat de Poblet i en darrer terme l'arquebisbe de Tarragona.¹⁹

L'anomenat benefici segon de l'església de l'Espluga, el 1439 el tenia un canonge de Tarragona, Bernat de Termens.²⁰

Hi havia també beneficis a l'església del castell de l'Espluga. El de Santa Anna el tenia, el 1392, el prevere Berenguer Aymenrich.²¹ Els primers anys del segle XV fou conferit pel Gran Prior de Catalunya a Berenguer Barrufet. També al castell hi hagué el benefici de Sant Gil, que el 1437 tenia Antoni Queralt,²² el qual tingué un plet amb l'Orde de l'Hospital. El 1443, el benefici fou conferit a Guillem Ramon de Mitjavila, estudiant de Lleis i Decrets.²³ També hi ha algunes dades del benefici de Sant Antoni.²⁴

El de la Santíssima Trinitat, si bé depenia de la parròquia, devia haver estat instituït a l'ermita o capella del mateix nom situada en lloc forà, a les darreries del segle XVI. En efecte, el fundador, Guillem Berenguer, devia morir entre el 1372 i el 1374. Potser tingué també el benefici mossèn Marc Capafons, que rebia un dels censals el 1421.

LA PARRÒQUIA DURANT EL SEGLE XV

Els dos capbreus ens donen a conèixer l'existència dels següents clergues:

Ramon Villagut, rector (1415), el qual tenia per vicari i notari Jaume Canut.

Antoni Saurí, doctor en Drets, que era rector el 1421 i tenia per notaris Pere Llor, Guillem Segarra i Joan Fuster, tots ells vicaris; vivia encara el 1436.²⁵

Andreu Garigola, que era rector entre el 1457 i el 1462. El

19. ACA, O, OR, Papers solts procedents de la Delegació d'Hisenda de Tarragona. En curs de classificació.

20. ACA, Cancelleria, reg. 3134, fol. 57.

21. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 435.

22. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 259.

23. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 434.

24. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 635.

25. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 419, 286, 414, 461.

seu vicari i notari era Joan Pinyol. I sembla que també fou vicari i notari Jaume Rabiola, que el 1453 era vicari de Vimbodí.

A més dels beneficis ja esmentats, hi havia el de la capella del Corpus Christi, que pagava censal al comanador de l'Hospital per dos trossos de terra a l'Espluga jussana: un a la Creu de l'Horta, tocant als camins de Montblanc i de la Guàrdia, i l'altre, juntament amb una vinya, antiga possessió de Berenguer Vives, l'indant amb el bosc de la vila. La capella de les Onze mil verges pagava també un cens a la comanadoria per la casa que ocupava, al costat del cementiri. Probablement era un altre sacerdot, mossèn Arnau Bosch, el que tenia un tros de terra al coll d'en Alegret. Consta que pagava el cens el beneficiat de les Onze mil verges el 1468. Mossèn Antoni Queralt tenia una vinya al mateix lloc i altres propietats a la Pedrera, i vivia prop del mur de la vila, a l'Espluga jussana. Entre els preveres hi havia un Marc Capafons, el 1466, que no devia ésser el mateix del 1421, si el benefici de la Santíssima Trinitat ja pertanyia a Jaume Guerau. Era, però, veí de Pere Guerau; vivia en una casa que fou de Berenguer Prunyó i pagava cens al comanador. El 1466, mossèn Antoni Facarell tenia les cases que foren de Berenguer Arnau, al carrer que puja al castell. Als capellans que servien l'església del castell, el comanador els pagava 140 sous anuals.

JAUME GUERAU, BENEFICIAT DE LA SANTÍSSIMA TRINITAT

La família Guerau no l'hem trobat documentada fins al segle xv. Precisament el 1401, en vendre Esteve Rovira a Joan Massaguer una peça de terra a Les Planes, limitada per una banda amb possessions de Jaume Guerau.²⁶ Sembla difícil que fos aquest el futur beneficiat. Podria tractar-se del seu pare, el qual morí abans del 1462. Deu anys abans vivia un Pere Guerau, que pagava un cens al prevere Jaume. Devia ésser el mateix Pere que pagava censals, el 1467, al comanador de l'Hospital per raó de la casa on vivia, veïna de les d'Arnau Oller i de mossèn Capafons; i per una altra casa, potser al costat de la primera, que havia estat d'Arnau Pavia. Apareix també com a titular de la

26. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 465.

cavalleria d'en Boixadors i tenia tres propietats més, contigües, establertes pel comanador a la plana del molí draper i que havien estat part del capmas d'en Estramer (1468).

Pel que fa a Jaume Guerau, ignorem si era el mateix sacerdot el que pagava cens al comanador per un verger al portal del Temple, on hi havia hagut la casa d'en Gobet. I per una casa que llindava amb la de Pere Claret, a l'Espluga sobirana, on segurament vivia.²⁷

EL CAPBREU I

El 14 d'octubre de 1451, diversos veïns de l'Espluga s'havien compromès a pagar a Jaume Guerau, independentment del benefici que posseïa, 15 sous i 10 diners de censal mort anual. Ell assignà aquesta quantitat a la comunitat de preveres i la destinà a la celebració de dos aniversaris per les ànimes dels seus pares. El 1462, el censal fou redimit per 10 lliures. Els esmentats veïns eren: Antoni Piquer, Berenguer Saragossa i un seu fill del mateix nom, Berenguer Merola, Bernat Arboch (un Pasqual Arboch signà com a testimoni), Bernat Roig, Antoni Lladó, tots ells amb les mullers respectives, i la vídua d'Arnau Jover.

La família Piquer apareix documentada des del 1368, quan Ramon Piquer i la seva muller Romia, de l'Espluga sobirana, permuten un tros de terra per una vinya amb Bernat de Tàrraga. El 1394, Arnau Piquer, que vivia a Fullea, ven una casa a l'Espluga sobirana.²⁸ D'Antoni sabem que posseïa un hort al mateix lloc.

Dels Roig, a més de Bernat, és conegut Arnau, vivent el 1345, i Berenguer, que retrobarem més endavant.

Els Jover eren força antics: Guillem vivia a l'Espluga sobirana el 1301. Bernat, el 1326, era tutor de Bernat Beyla. El 1382 hi havia un Ramon Jover.²⁹ La vídua d'Arnau es deia Antònia

27. Aquestes notícies, com moltes de les que completen les donades en els dos capbreus, provenen de tres capbreus de la comanadoria de l'Espluga trobats recentment a l'Arxiu de la Corona d'Aragó entre la documentació de caràcter eclesiàstic procedent de Tarragona. En curs de catalogació i sense signatura definitiva.

28. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 358, 357.

29. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 524, 537, 508.

i també la retrobarem, així com algun altre membre de la família. De la mateixa època són coneguts: Nicolau, que tenia un hort que havia estat d'en Robiola prop del camí de Montblanc; Joan i Bernat, que vivien, veïns, a l'Espluga jussana; Joan, a més, tenia un tros de terra al Solà, que havia estat d'Arnau Miró, tocant el camí de la Guàrdia, i un altre tros al mas d'en Lillet; Bernat posseïa un capmas.

Jaume Guerau, el 21 de juliol de 1461, establí a Pere Lanera un corral precedit d'un porxo i un estable, pel cens de dos sous anuals. Successivament el seu hereu, des del 1462, deixà de pagar i, com a solució, féu que, a més d'un dels pagaments que per ell havia fet Francesc Roca, el seu procurador, el notari reial Gabriel Jorba, assignés a Guerau 9 sous sobre un deute que Guillem Salvat tenia al dit hereu per una propietat que li havia comprat.

Dels Lanera sabem que Pasqual, el 1387, comprà a Guillem Granell una vinya a l'Espluga sobirana, a la plana de Na Saloua. Aquesta vinya l'havia rebuda Guillem del seu pare, Ramon Granell, l'any anterior per raó de les seves noces amb Maria, filla de Jaume de Tàrrrega.³⁰ La muller de Pasqual Lanera es deia Geraldona. L'hereu de Pere devia ésser un altre Pere que, el 1467, vivia al dit lloc i, a més, tenia un terreny pla que abans era d'en Bosom. Fou aquesta la propietat que Guillem Salvat li comprà, segurament vers el 1468. El 1386, Guillemona, vídua d'un Guillem Salvat, venia dues cases a Ramon Morana.³¹ Deu ésser un seu descendent, un altre Guillem, el deutor de Lanera. Tenia també un tros de terra a la Pedrera i altres dos que li havia establert el comanador a Argelichs, al terme de la vila jussana.

Per dret de senyoria rebia també Guerau 6 diners de Pere Negre, per un malloí que havia comprat dels béns d'en Novela, al costat dels de mossèn Facarell, a la Coma d'en Gall. Per Pere devia ja pagar el seu hereu; també d'ells en tornarem a parlar.

Les pensions de censal mort quedaven, en gran part, fixades en 8 sous i 4 diners anuals. En aquest cas es trobaven les persones següents:

Berenguer Roig, segons document de 17 de maig de 1453.

La família Oliveres: Jaume i la muller Maria, Ramon i llur

30. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 520, 491.

31. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 281.

nebot Joan, fill de Guillem, per document de 7 de gener de 1456. És possible que Jaume, Ramon i Guillem fossin germans. De la mateixa família devia haver estat el sacerdot Jaume (1388), i Pere, que vivia a l'Espluga jussana al costat de Bernat Andreu (1466). Potser un parent d'ells era Joan Oliveres, de Fullea, el qual pagava igual cens juntament amb Joan Cantó i la muller Caterina i amb Pere Canós, des del 16 d'abril de 1460. Passat el 1463 deixaren de pagar regularment. El 9 de febrer de 1467, per a resoldre part del deute, lliuraren a Guerau tres fanegues de forment a raó de 25 sous la mitgera, sumant el total 18 sous i 9 diners. I el 6 d'octubre següent donaren 8 sous i 6 diners, però encara quedaren a deure quelcom. Dels Cantó no en sabem res més. Els Canós existien a l'Espluga sobirana ja el segle XIII. Guillem, casat amb Pereta, vengué una casa i corral, lindant amb cases del Temple, a Arnau Pujalt, el 1262.³² Pere vivia el 1319. Bernat i la muller Maria, el 1394, compren a Ferrer Cabrer una casa tocant el camí de Poblet.³³

Una altra forma de pagar adoptaren Arnau Rosselló, el seu fill Antoni, les mullers respectives, Joan Mora i Macià Canelles, els quals s'obligaren al dit censal el 21 de juliol de 1460: un d'ells, amb una mula, ajudà Guerau al treball de la verema durant dos dies, a raó de 3 sous diaris. I una de les dones, treballant-hi tres dies, hi guanyà tres sous més. Els Rosselló apareixen el 1301: Pere i Bernat. El 1319, Arnau de Rosselló, juntament amb Pere Perull, com a marmessors de Bernat de Monconill, ven a Mateu Correger unes cases a l'Espluga jussana.³⁴ Martí de Rosselló vivia a la vila sobirana el 1374, i així mateix Guillem el 1392; aquest fou probablement el que tingué, el 1437, una qüestió amb el batlle Bernat de Vilanova per raó d'una execució de béns. Arnau, el 1467, tenia unes trilles a Riu de Pruners. I encara un Pere Rosselló vivia llavors al terme de l'Espluga sobirana i tenia un verger al portal de la vila, lindant amb el farraginal de Sant Antoni i amb el «forn dels canters». A la vila sobirana vivia Joan Mora, que tenia establerts pel comanador una vila i un tros de terra als «Tartres», tocant el camí de Po-

32. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 269, 338.

33. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 285, 304.

34. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 497.

blet, i un altre tros a Cornellà. I Antoni Mora tenia establert el molí draper de la font d'en Roig (1467). Els Canelles: el 1353, els esposos Guillem i Geraldona, de l'Espluga sobirana, venen una casa i un corral d'ovelles a Berenguer Castellet. Macià, el 1466, posseïa un tros de terra a la plana d'en Cervera (vila jussana) i un corral. Guillem tenia la cavalleria de Malgrat a la vila sobirana. Antoni tenia, a Milmanda, una barquera que fou de Pere Canelles, una casa i un corral a la vila, un tros de terra al mas d'en Lillet prop del camí de la Guàrdia i un altre a les Vinyaces, lindant amb el camí de la coma d'en Metge. I Pere vivia a la vila sobirana, el 1468.

A Omells de Na Gaya, el 25 de març de 1441, es comprometeren a igual censal els esposos Ramon Montlleó i Geraldona, i Joan Bergadá, en favor de Guillemoneta, vídua de Pere Montlleó. La vídua Jover, Antònia, el 7 de juny de 1461 en féu cessió a Jaume Guerau. I després continuà pagant-lo un altre Pere Montlleó. Això fa pensar que Antònia podia pertànyer a aquesta família.

I els esposos Vicenç Jover i Francesca, Francesc Barceló, Joan Rovira i Pasqual Serrateix paguen la mateixa quantitat, segons document del 27 de novembre de 1461. Francesc Barceló vivia a la plaça de la vila, sobre la carnisseria. Els Rovira: Esteve, el 1401, venia a Joan Massaguer un tros de terra a les Planes.³⁵ L'esmentat Joan tenia unes trilles a la plana d'en Cervera, un corral que havia estat de Pere Torrens prop del camí del torrent de Morlans i un altre que fou de Berenguer Prunyó, lindant amb una vinya de la comanaduria. Pere Rovira tenia també una vinya a la plana d'en Cervera (1467). Els Serrateix devien ésser una família força important, si jutgem per les propietats que hom els coneix: Berenguer tenia una casa al carrer de l'Aigua i la cedí a la seva filla; i terres al pla d'en Ametller, a Comastreta i a Cornellà. Bernat tenia almenys tres cases que foren de Robert Amargós a l'Espluga jussana, i terres a la Pedrera, (potser les que tingué després el seu veí Guillem Salvat), a Argelichs, lindant també amb en Salvat, i als Tells. I Pasqual vivia a l'Espluga sobirana, al costat de Ramon Berart, tenia una altra casa que fou d'Arnau Facarell, lindant amb Joan Berart, i un tros de terra a les Codines.

35. ACA, O, OM, Ar. 15, p.465.

El doble d'aquests censals, és a dir, 16 sous i 8 diners, pagaven, des del 9 de març de 1461, Llorença, vídua de Pere Negre major de dies, Francesca, vídua d'un altre Pere Negre, i Guillem Bufagranyes. Cal pensar que potser es tractava de dos censals units, un de cada vídua essent fiador Guillem, o bé un d'aquest i l'altre de la família Negre. Creiem que almenys hi hagué tres individus d'aquesta família anomenats Pere. El tercer conegut, que ja hem trobat com a hereu, tenia la meitat d'un tros de terra que havia estat del seu avi (potser el primer Pere) a l'horta de Malpartit (i tal vegada l'avi era un Forès, perquè el seu veí Ramon Forès tenia una altra meitat de terra en les mateixes condicions); i un tros al mas d'en Lillet. Guillem Bufagranyes, conegut almenys des del 1438, posseïa un tros de terra a la Pedrera.

També pagaven 16 sous i 8 diners, des del 14 d'octubre de 1452, els espluguins següents: Pere Vallescura, Pere Guerau, Francesc Navés, Berenguer i Pasqual Serrateix, Llorenç i Joan Micó, Miquel i Joan Guasch, Joan i Pere Albió, Antoni i Pere Rosselló i Joan Mora. Ací ja no sembla tan fàcil de fer l'atribució d'un doble censal. El fet és que estaven en deute i que successivament en pagà una part el fill de Pere Guasch i una altra Francesc Cendra, mitjançant un carregament d'adob natural que vengué a Guerau per 2 sous i que li portà a l'hort del Pont. A part dels individus ja comentats abans, trobem ara els Vallescura: A més de Bernat de Vallescura, vivent el 1349, hi hagué un altre Bernat al qual establí Maties Janer, el 1436, les terres anomenades Domenges, vora el camí de Senant i el molí de Sant Just.³⁶ Juntament amb Francesc Navés tenia una casa que fou de Guillem Conill, a l'Espluga jussana (1467). Pere hi tenia unes cases que foren d'un Albió. Francesc Navés tenia, potser al costat de la dita casa, unes altres cases que foren de Bartomeu Barberà i, probablement a continuació la casa on vivia, al costat de Joan Micó; a més, dos trossos de terra a l'horta de Malpartit, llindant amb el camí de Montblanc i la bassa del molí de Pinós.

Els Micó: Pere Micó, el 1405, juntament amb Jaume Llenyader, vengué a Antoni Llussà un tros de terra a la coma de Bramon. El 1421 era tutor de Jaume, fill de l'anterior.³⁷ Nicolau, el

36. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 414.

37. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 260, 419.

1459, vengué a Antoni Avellà una casa a l'Espluga.³⁸ Aquest Nicolau vivia a l'Espluga jussana, al costat de Llorenç Micó, i tenia terres al pla d'en Valentí, a la plana d'en Cervera llindant amb Berenguer Micó, dues vinyes allà mateix (una que fou d'Andreu Conill i l'altra al costat de Berenguer i Guillem Micó) i altres terres a Cornellà i al mas d'en Lillet, prop del camí de la Guàrdia. Berenguer Micó vivia al costat de la casa dels Castellet, que després fou de Joan Guasch, de Fullea, a la vila jussana. Llorenç Micó hi tenia dues cases, una d'elles que havia estat d'Andreu Riubragós, i tenia unes trilles o un malloí a la coma de Na Pals, llindant amb el comanador i amb mossèn Robiola. Guillem Micó vivia al costat de Pere Negre i de Francesc Maler; tenia dos corrals, un d'ells davant el castell, i un tros de terra al Coll d'en Sala. Joan Micó i la seva muller Maria tenien unes cases que foren del pare d'ella, amb un porxo, al costat de Francesc Navés; la muller en tenia unes altres que foren de Pere Llor. Tenien, a més, un capmas, i un tros de terra a Cornellà, prop del camí de Senant a Montblanc.

Els Guasch: És una de les famílies més complexes i potser de les més importants. El 1337, Bernat Guasch es féu vassall de l'Orde de l'Hospital, i així mateix Guillema, filla del difunt Esteve Guasch, la qual es comprometé a viure a l'Espluga sobirana almenys per deu anys.³⁹ Pere Guasch hi vivia el 1394, i Joan el 1395. Joan Bardina, de Montblanc, el 1416 vené a Esteve Guasch un capmas anomenat Barranc d'en Bardina, prop del camí de Senant.⁴⁰ Pasqual Guasch ja apareix el 1459. Vivia a l'Espluga jussana, on tenia dues cases i un corral, i tenia també terra a les Planes. Miquel tenia trilles a Riu de Pruners, al costat d'Arnau Rosselló; les cases que foren de la muller de Joan Micó (1468); i una vinya que fou de Gravalosa, prop del riu. Bernat, fill de Pasqual, de la vila sobirana, tenia una casa que fou de Nicolau Albió, diverses terres a Cornellà, tocant el camí de Blancafort, i una altra a Salavert, que després fou del seu germà Francoy o Francesc. Aquest vivia al carrer de l'Aigua, al costat d'en Serrateix, en una casa que fou de Pere Arbós. Un altre germà, Antoni,

38. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 232.

39. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 233, 175.

40. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 293.

tingué un dels trossos de terra de Cornellà que fou de Bernat. Un fill de Bernat es digué també Antoni i tenia un tros de terra a la Coma d'en Amill i tres trossos a les Albaredes. Un tercer Antoni, fill d'Antoni, tenia un hort al costat de la sèquia del molí de Pinós. A un dels tres, major de dies, el comanador li establí un tros de terra de la cavalleria d'en Comalats, a les Planes, que posseí després el seu gendre Joan Arbós. D'un Antoni Guasch, indefinit, foren: un verger que fou de Jaume Salou, un corral davant el castell, una casa que fou de Pere Cuch i terres prop del torrent de Morlans; un d'ells vivia a la plaça. També a la plaça visqué Guillem Guasch i tingué dues cases, lindant amb Bernat Guasch; a més, posseïa trilles al Gorc d'en Talavera. Jaume vivia a la vila sobirana, al costat de Joan Carnicer, i tenia terra a la Coma de Na Boneta, lindant amb el camí de Senant a Montblanc. En canvi, Ramon Guasch visqué a la vila jussana, heretà de Miquel Lluçà unes cases fora de la vila i posseí un tros de terra a Riu de Pruners que fou de Bernat Vallescura i un corral que fou de Guillem Granell. També a la vila jussana vivia Pere Guasch, lindant amb els Capafons; tenia una vinya a Riu de Pruners, lindant amb un Antoni Guasch, i que després posseí Francoy. Amb el nom de Joan apareixen diversos Guasch. N'hi havia un que era teixidor i tenia un hort a l'horta de Malpartit. Un Joan, fill de Pere, tenia un tros de terra a Cornellà, vora el camí de Blancafort i la terra de Guillem Salvat. Un altre Joan, de Fullella, comprà una casa dels Castellet a l'Espluga jussana, al costat de Berenguer Micó.

Els Albió: Hi ha una referència a la vídua de Constantí d'Albió, el 1326.⁴¹ Un Jaume d'Albió vivia ja el 1344; amb la muller Barcelona, el 1365, establiren una vinya a Martí Dosca, com ells de l'Espluga sobirana.⁴² A començaments del segle xv, Joan Albió era domèstic de l'Orde de l'Hospital. Difícilment seria el mateix que figura en el capbreu juntament amb Pere. Aquest, el 1468, posseïa el tros de terra a la Coma de Na Boneta que abans fou de Jaume Guasch.

Un darrer cens, de 13 sous i 4 diners, pagava a Guerau, segons document del 2 de gener de 1462, Pere Messeguer, originari

41. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 537.

42. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 277.

de Fullea i després vassall del comanador de l'Espluga. En pagà una part ell mitjançant el treball de cavar un mallol, per 13 sous i 3 diners, i una altra la seva muller, un sou i 8 diners, per la feina de segar brossa per a cremar, als horts de Malpartit.

En resum, es dedueix que Jaume Guerau havia de rebre anualment 115 sous, però amb freqüència es produïa retard en el pagament, que s'allargava fins i tot per alguns anys.

EL CAPBREU II

El benefici de la Santíssima Trinitat, del qual era titular Jaume Guerau, rebia també els censals, molt sovint, a raó de 8 sous i 4 diners l'any. Hi figuren anotats els que segueixen:

Bartomeu Barrufet, com a hereu dels seus pares. Devia moltes anyades i ho declarà en un albarà del 7 de setembre de 1461: en total, 49 sous i 7 diners. Més endavant el seu fill Bernat pagà 10 sous. Els Barrufet: Berenguer i la muller Bernarda, el 1387, compraren una casa a Ramon Cuch, a l'Espluga sobirana.⁴³ Bartomeu posseïa terra al Coll d'en Sala el 1468. Cristòfol vivia en una casa que fou de mossèn Robiola. Gabriel tenia terra al pla d'en Oluja, tocant el camí de Blancafort. I a Blancafort vivia Pere Barrufet, que tenia diverses terres.

La universitat de l'Espluga pagava dos censals: un de 48 sous, segons document de l'onze de setembre de 1370, i un altre de 88 sous, des del 22 de març de 1374. Els devien tots des del 1462 al 1467.

El 23 d'agost de 1421, els esposos Antoni i Isabel Prats, Bartomeu Barberà i Ramon Fornes crearen en favor de mossèn Marc Capafons, llavors beneficiat, un censal de 16 sous i 8 diners. Des del 1462 estaven en deute; l'encarregat de pagar fou Gabriel Figuerola, part en moneda i part en treball de cavar el mallol del Gorc i altres terres. Els Prats: No són coneguts abans del segle xv. Un Antoni vivia ja el 1403, i Pere el 1411. Successors d'ells devien ésser: Antoni (1466), possessor de terres a la Pedrera, i d'una vinya que fou d'Antoni Vives, moltes d'elles llinyant amb el camí. Un Guillem Prats fou notari. Pere tenia dos trossos de terra a «Plan Aurer» (Pla Nore?), llinyant amb Joan

43. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 473.

Prats, de Solivella; Pere sembla ésser fill de Guillem, Joan, fill de Pere, tenia el mas d'en Malet a Blancafort. També hi vivia, amb terres a Blancafort, un Joan, fill de Guillem. I Joan, fill de Joan, amb moltes terres a la partida d'en Guacet i d'altres que foren d'Arnau Roca. Nicolau tingué terres a la Voltorera, terme de l'Espluga sobirana, lindant amb Pere i Bernat Prats i amb el terme de la vila jussana.

Els Barberà: Successor de Bartomeu seria Francesc, que vivia a l'Espluga jussana i tenia una vinya a la Pedrera, que fou de Berenguer Conill. (1466).

Els Figuerola: Els marmessors de Bernat de Figuerola havien venut a l'Orde del Temple una cavalleria a l'Espluga sobirana; en extingir-se l'Orde els fou restituïda (1315). Guillem de Figuerola i Bernat Salou, com a hereus de la vídua d'Arnau Antolí, el 1395 venen a Pere Cabrit una terra al Prat, de la mateixa vila. El 1432, Girona, vídua de Pere Figuerola, dóna a Pere Arbós una vinya a l'era de Na Sanceta i altres terres a la vila sobirana.⁴⁴ Gabriel Figuerola tenia dos trossos de terra a Salavert, tocant el camí de Blancafort. I a la vila jussana, a més d'Esteve Figuerola que hi tenia un capmas, hi vivia Ramon, amb casa, corral i porxo, un tros a la cova de Na Boneta i un altre corral; i Jaume, que hi comprà una casa a Jaume Vinader i tingué terra al coll d'en Sala i dos trossos al Pla d'en Valentí, un d'ells limitant amb Esteve Figuerola.

La universitat de Solivella pagava 25 sous anuals, el dia de Sant Miquel, per document del 26 de setembre de 1415. Així mateix els devia des del 1462.

També des del 1461 era degut un censal de 7 sous i 2 diners anuals que pagaven Nicolau i Berenguer Alió i les mullers respectives, Joana i Coloma, de Barberà; havia estat creat el 6 de setembre de 1453.

Un altre censal de 16 sous i 8 diners, des de l'onze de gener de 1459, havien de pagar Pere Vinader, el seu fill Pere, que era gendre de Gabriel Pere, Francesc Vinader i Guillem Micó, però el devien des del 1462. La forma de saldar el compte fou la d'efectuar alguns treballs com cavar la vinya llarga, la del Gore d'en Talavera, l'hort del Pont i el del Noguer, podar el mallol de Riu Sec, donar certes quantitats d'espelta i de forment, etc. No obs-

44. ACA, O, OM, Ar. 15, p. 251, 517, 286.

tant, el beneficiat Guerau prestà encara als Vinader 12 diners el 23 de gener de 1467. Els Vinader: Un Guillem vivia a l'Espluga jussana el 1367 i un Francesc hi tenia un mas el 1368. Un dels documentats és potser Jaume, que tenia (1466) terra al Solà, que havia estat dels Amargós, altres terres al Prat (Espluga sobirana), un capmas, un tros que fou de Francesc Giner vora el camí de la Guàrdia, i una casa que fou de Bernat Arnau, veïna de Ramon Forés. Encara més important sembla Francoy Vinader: tenia, a la plana d'en Cervera, diverses terres que foren de Guillem de Guimerà i trilles que foren de Ramon Jover; un corral entre els anomenats de Na Saura, altres terres i un prat a Cornellà o als Tolls, la casa on vivia a l'Espluga jussana, i un altre tros que fou de Guillem Salvat cap al camí de Blancafort. Pere Vinader, el pare, devia morir abans del 1467. En tal any, consta que els seus hereus, probablement el seu fill Pere, tenien la terra anomenada Domenge de l'Olzina, també prop del camí de Blancafort, i un hort al costat del dels Castellet. Una casa de Pere fou veïna de la de Ramon Figuerola; i tingué encara un capmas que fou d'en Babarot i un tros de terra als Tolls, limitant amb Francoy Vinader i amb el camí de Montblanc a Senant.

Encara rebia, el benefici, altres dos censals de 8 sous i 4 diners: un d'ells, creat el 1383, el pagava mossèn Jaume Robiola, però era degut des del 1459. I l'altre, degut des del 1463, el pagaven, segons document del 7 d'abril de 1457, Ramon Salzes i els seus fills Joan, Pere i Antoni, de Blancafort, i Vicenç Martorell, de l'Espluga.

Fins a ací el capbreu. Finalment, hi ha un resum del compte fet per Jaume Guerau amb els jurats de l'Espluga el dia de Sant Bernabé, onze de juny de 1467. Els jurats eren Pere Cerdà major de dies, Pere d'Illa i Gabriel Jorba. El beneficiat els devia comuns i civades que solia pagar anualment; el deute venia també des del 1462 i això fa pensar que aquell any devia haver-hi alguna circumstància que interrompé la normalitat de molts dels pagaments de la vila. Entre tot, comprès el que pagava la casa de Na Fontaneta pertanyent al benifet, devia 45 sous i 7 diners. Però major suma li devia la universitat, entre pensions de censal i altres coses, i acordaren que aquella quantitat esmentada servís per a satisfer a Guerau una part del deute de la vila.

MARIA MERCÈ COSTA